

Recenzió

Horváth Kata – Deme János (szerk.) *Színház és Pedagógia,*
Elméleti és módszertani füzetek, II.: Társadalmi performansz című kötetéről
(Budapest, Káva Kulturális Műhely – anBlok Egyesület, 2009)

A Káva Kulturális Műhely egy Budapesten működő társulat, amely céljául tűzte ki a gyermekek drámapedagógiai nevelését. „Programjaik során magas esztétikai minőségre és a tanulási formák komplex alkalmazására törekсенek” – állítja a www.kavaszhaz.hu. Összefoglalandó céljaikat, tevékenységeiket, programjaikat, kiadtak egy elméleti és módszertani füzet sorozatot, *Színház és Pedagógia* címmel. Ennek második kötetéről írok, amelyben a társadalmi performanszról értekeznek, valamint arról, hogy hogyan tud egy színházi előadás egy konfliktus megoldása lenni, vagy legalább az a kulcs, amely elindítja a kommunikációt a problémáról.

A *Társadalmi performansz* című kiadvány két hosszabb tanulmányt foglal magába: az első N. Kovács Tímea, a második Jeffrey C. Alexander gondolatait tartalmazza. N. Kovács Tímea *A színre vitt kultúráról*, illetve *Az esztétikai és társadalmi dráma összefüggéseiről* beszél, pontosabban felteszi a kérdést, hogy lehet-e előadást formálni aktuális társadalmi konfliktusokból kiindulva, s ha igen, akkor ennek milyen hatása van a helyzetre, hogyan alakul ennek fényében a probléma. A színházi, drámai eszközökkel való konfliktuskezelés mellett érvel. A kultúra, akár egy színházi előadás, a társadalom szerkesztett, megformált, zárt, de mégsem az, kész és mégsem kész része. A társadalmi élet tulajdonképpen olyan szituációk sorozata, amelyek folyamatos, egymás utáni pozíció- és státusváltással járnak. Ezek a váltások érzékeny pillanatok az ember életében, mert egy magasabb szintre lépést eredményeznek, egy másik szobába való belépést, az író szavaival élve. A váltás előtti pillanat egy úgynevezett liminális állapot, „a próbák és megpróbáltatások” ideje, amely részben az előző státus lerombolását, részben pedig az új felvételét jelenti. Ilyen liminális állapot a tinédzserkor, amikor a fiatal már nem gyerek, de még nem felnőtt, egy küszöbön áll. Ezt figyelembe véve a Káva egyesület tagjai főleg 9-16 évesekkel foglalkoznak.

N. Kovács Tímea előtérbe helyezi „a test segítségével történő tanulást”. Hogy ez mondanivalóját tekintve és ábrázolva is tartalmas legyen, együttműködés szükségeltetik antropológusok és színházi szakemberek között. Előbbiek, ismervé a társadalom aktuális problémáit, tartalommal töltik meg az előadást, de mivel erről csak szóban képesek értekezni, a konfliktus a színházi szakemberek segítségével testet ölt, szituációkban kezd el élni, történetté válik. Ezeknek az előadásoknak rituális jellegük van, Richard Schechner megfogalmazásában: „A rítusok a résztvevőket egy másik helyzetbe emelik át, s egy másik személlyé alakítják őket.” Az a jó előadás, amely a nézőt gondolkodásra, kérdésfeltevésre, a problémáról való véleményalkotásra sarkallja, vagy akár olyan hatást gyakorol rá, hogy nézetet, véleményt váltson. A színház egy olyan tér, ahol a jelenlevők átalakulnak.

A második tanulmányt Jeffrey C. Alexander írta, és *A társadalmi performansz kulturális pragmatikája: ritualitás és racionalitás között* címet kapta. Azt állítja, hogy a társadalomban „a konfliktus, a kiábrándulás és a bizalmatlanság legalább olyan gyakori, mint az integráció, az elfogadás és a

közösségi szellem energiateremtő ereje”. A szerző két kérdést tesz fel az olvasónak, amelyekkel összefoglalja a tanulmány tartalmát: „Lehetséges-e olyan elmélet, amely magyarázza egyes csoportok vagy akár egész közösségek integrációját a szimbolikus kommunikáció révén, de közben kezelni tudja a kulturális komplexitás és ellentmondásosság, az intézményes differenciálódás, a szétszóródott társadalmi hatalom és a szegmentáció problémáját is? Elismerheti-e egy elmélet a hit szerepének folyamatosságát, miközben tudatosítja, hogy a hitetlenség és a kritika ugyanúgy központi jelensége jelenkorunknak?” A problémák megoldásának egyik kulcsa a színész jelenlétében, játékában rejlik. Azt kell elérnie, hogy az alakított karakter, a felvett figura valóságosnak tűnjön, a néző ismerjen magára. El kell mosni a gátat valóság és fikció között, felmutatva a konfliktust, ezáltal beszélgetést indítani róla. A társadalmi konfliktusokban benne élünk, nap mint nap tapasztaljuk őket akár a saját bőrünkön, nem tudjuk őket külső szemmel, objektíven megítélni, ezért kell valaki, aki nagyító alá helyezve felmutatja őket. Jeffrey C. Alexander írásának célja, hogy megoldásokat találjon a mai szétágazó, szaggatott társadalomban való hatékony kommunikációra.

Utószóként Horváth Kata tanulmányát olvashatjuk – *Színházi nevelés mint társadalmi performansz* –, amelyben a konkrét színházi nevelésről ír (Theatre in Education, TIE). Ennek a legfontosabb feladata, hogy a diákokat, a programban résztvevőket kérdésre ösztönözze. Elvárja, követeli a kritikát. Pontos meghatározást kapunk arról, hogy mit is jelent a TIE: „A színházi nevelés (Theatre in Education) a színház, dráma és a drámapedagógia eszközeivel dolgozó módszer és gyakorlat, amely társadalmi vagy társas együttéléssel kapcsolatos problémákat dolgoz fel színházi jelenetek és drámás módszerek segítségével, pedagógiai célzattal.” A jelenlévők mindennapjaiban előforduló élethelyzeteket modellez, illusztrál. Sok esetben ezeknek az előadásoknak nem csak megfigyelői, hanem rendezői, írói lesznek a résztvevők. Az adott problémát felnagyítva, sűrítve mutatják be, s mivel sokak már átéltek hasonló helyzeteket, közös élménnyé válhat az előadás, mindenkiben kialakul egy vélemény, egy nézőpont. A beszélgetés és rákérdezés fontos mozzanatai, eszközei a drámapedagógiának. A cselekvésben megmutatott (reprezentált) konfliktus „egyben mindig az értelmezés és újfogalmazás eseménye”. Az ilyenfajta foglalkozásokban a gyakorlat, az elmélet, a politika és a pedagógia találkozik. Charles R. Garoiannál a performansz úgy szerepel, mint egy liminális állapot, amely megnyitja a teret a pedagógiának. Horváth Kata Johannes Fabiant idézi: „a kulturális tudások bizonyos fajtáit nem lehet felidézni és kifejezni diszkurzív állítások formájában, hanem cselekvésben, gyakorlati megvalósításon, performanszon keresztül lehet megjeleníteni. A társadalmi tudás ugyanis inkább performatív, mintsem informatív.” A színre vitt háttértudás, illetve a zajló esemény között létrejövő hézag teret nyit a kritikai pedagógia számára, ez a performatív pedagógia lényege.